

Ümumi məlumat	Fənnin adı, kodu və kreditlərin sayı		AZLL 306 Dil tarixi, 3 kredit, 6 AKTS
	Departament		Dillər və ədəbiyyatlar
	Proqram (bakalavr, magistr)		Bakalavr
	Tədris semestri		2026/2027-ci tədris ilinin payız semestri
	Fənni tədris edən müəllim (lər)		Fil.ü.f.d. Reyhan Mədətova
	E-mail:		nuran2107@mail.ru
	Telefon:		0505747612
	Mühazirə otağı/Cədvəl		Çərşənbə axşamı: Cümə axşamı:
	Konsultasiya vaxtı		Tələbələrle razılaşdırılmış vaxt
Prerekvizitlər	Yoxdur		
Tədris dili	Azərbaycan		
Fənnin növü (məcburi, seçmə)	Məcburi		
Dərsliklər və əlavə ədəbiyyat	Dərsliklər: 1. T.Hacıyev Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi I hissə Bakı,2012 2. T.Hacıyev. Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi II hissə Bakı,2012 3. Xudiyev, N. Qədim türk yazılı abidələrinin dili. Bakı, 2015 Əlavə ədəbiyyatlar: 1. Paşayeva A. XV əsr Azərbaycan ədəbi dili. Bakı,2025 2. Kazimov Q. Azərbaycan dilinin tarixi. Bakı,2003 3. Kazimov Q. Azərbaycan dilinin tarixi sintaksisi. Bakı,2019 4. Xudiyev, N. Azərbaycan ədəbi dil tarixi, Seçilmiş Əsərlər. Bakı.2013 5. Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi I hissə Bakı,2007 6. Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi II hissə Bakı,2007 7. Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi III hissə Bakı,2007 8. Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi IV hissə Bakı,2007 9. Ə.Tanrıverdi. Azərbaycan dilinin tarixi qrammatika. Bakı, 2017		
Tədris metodları	Mühazirə	+	
	Qrup müzakirəsi	+	
	İnteraktiv	+	
Qiymətləndirmə	Komponentləri	Tarix/son müddət	Faiz (%)
	Aralıq imtahanı		30
	Fəallıq		5
	Quizlər		5+5
	Tapşırıqlar		10
	Final imtahanı		40
	Davamiyyət		5
	Yekun		100
Kursun təsviri	Ədəbi dilin tarixi dövrlər üzrə ardıcılıqla öyrənilir. Dövlərin müəyyənləşməsində dilxarici hadisələr də nəzərə alınmaqla, dildaxili faktlara, üslubların yaranma və inkişafına, normaların tarixi təkamülünə xüsusi diqqət yetirilir. Təşəkkül dövrünün (qədim zamanlardan XIII əsrə qədər, XIII əsrdən XVII əsrin ortalarına qədər) və sabitləşmə dövrünün (XVII əsrin ortalarından XX əsr) leksik, fonetik, morfoloji xüsusiyyətləri, normaların yaranması və paralellik xüsusiyyətləri öyrəniləcək.		
Kursun məqsədləri	<u>Kursun əsas məqsədi</u> Azərbaycan ədəbi dilinin tarixi dövrlərini öyrənib bu dövrlərdə olan leksik, qrammatik paralelliyi öyrənmək, XIII-XIV əsrlərdə yazılmış lüğətlərin lüğət tərkibi, morfoloji xüsusiyyətləri, klassik-kitab üslubunun danışiq -folklor üslubu ilə əvəzlənməsi, XIX əsrdə elmi üslubun inkişafı, bədii üslub, yeni janr və formaların yaranmasının bədii dilin imkanlarına təsiri, publisistik və rəsmi-epistoliar üslubun yaranması və inkişafını öyrənmək.		
Tədrisin (öyrənmənin) nəticələri	Kursun sonunda tələbələr aşağıdakıları edə biləcəklər: FTN 1 – Azərbaycan ədəbi dilinin dövrləşdirilməsini və bu dövrlərin əsas xüsusiyyətlərini;		

	FTN 2 – XIII-XVII əsrin əvvəllərinə qədər koyne qoşalığı – Təbriz və Şirvan dialektləri olduğunu; FTN 3 – Təşəkkül dövründə Azərbaycan dilində yaranmış lüğətlərin lüğət tərkibini və morfoloji xüsusiyyətlərini ; FTN 4 – XV-XVI əsrlərdə klassik-kitab üslubunun və danışiq-folklor üslubunun paralel inkişafını; FTN 5 – Sabitləşmə dövründə üslubların inkişafı ilə yanaşı yeni üslub-publisistik üslubun yaranmasını; FTN 6 – XIX əsrdə dilçilik elminin inkişafını; FTN 7 – XX əsrin 30-cu illərində lazımsız əcnəbi sözlərin dilə daxil olmasını öyrənəcəklər
Qaydalar (Tədris siyasəti və davranış)	Davamiyyət: Semestr boyunca qeydiyyat aparılaraq final imtahanından əvvəl davamiyyət balı yazılacaqdır. Dərsə gecikən tələbəyə qayıb yazılır. Buna baxmayaraq tələbə dərs saatına buraxılır. Davamiyyətə görə bal verilməsində tələbənin dərsdə ardıcıl iştirakı və dərsdə özünü qaydalara uyğun aparması nəzərə alınacaqdır. Üzrsüz buraxılan hər dərs üçün 0,5 bal çıxılacaq. Fəallıq: Fəallığa görə veriləcək bal tələbənin keçilən mövzu ilə bağlı müzakirələrdə iştirakına, semestr boyu həftəlik dərs proqramına hazırlaşmasına, yeni və əlavə ədəbiyyatlara göstərdiyi marağa görə veriləcəkdir. Dərsdə sual-cavab və qrup işlərində fəallığa görə tələbə 5 balla qiymətləndiriləcəkdir. Quiz: Semestr boyu 2 dəfə quiz keçiriləcək və hər quiz 5 balla qiymətləndiriləcək. “Quiz”in sualları keçilən mövzular əsasında hazırlanacaqdır. Tapşırıqlar: Hər dərs keçilən mövzular üzrə tapşırıqlar veriləcək. Tapşırıqların yerinə yetirilməsinə görə tələbə 10 balla qiymətləndiriləcəkdir. Qeyd: Tələbə dərsdə 25% iştirak etməzsə, imtahana buraxılmayacaq. İmtahan haqqında: 1. İmtahana hazırlaşarkən dərslərdə götürülmüş qeydləri öyrənməklə yanaşı, dərsin iş planında göstərilmiş ədəbiyyatlara, o cümlədən başqa mənbələrə də müraciət etmək lazımdır. 2. İstifadə ediləcək ədəbiyyatın bir qismi tərəfimizdən təmin ediləcəkdir. 3. Aralıq və Final imtahanlarının hər ikisində suallar, əsasən, klassik və ya tapşırıqlar üzərində iş şəklində olacaq. Generativ Süni İntellektdən (GSİ) istifadə qaydaları: Dil tarixi fənninin tədrisində generativ süni intellekt (GSİ) alətlərindən yalnız tələbənin öyrənmə, tədqiqat və fərdi inkişaf fəaliyyətini dəstəklədiyi, onun müstəqil düşünmə, yazma, təhlil və kommunikasiya bacarıqlarını əvəz etmədiyi hallarda məqsədyönlü, məsuliyyətli və şəffaf şəkildə istifadəsinə icazə verilir. GSİ fənni üzrə bilik və bacarıqların mənimsənilməsinə köməkçi vasitə kimi istifadə edilə bilər, lakin tələbənin özünün formalaşdırılmalı olduğu fikir, arqument, təhlil, mətn və yekun nəticələri əvəz etməməlidir. Tələbə GSİ-dən istifadə etdiyi halda bunu təqdim etdiyi müvafiq iş və ya materialda açıq şəkildə bəyan etməli, istifadə etdiyi GSİ alətini və ondan hansı məqsədlə yararlandığını göstərməlidir. GSİ-dən istifadənin gizlədilməsi və ya GSİ tərəfindən yaradılmış məzmunun tələbənin müstəqil işi kimi təqdim edilməsi akademik dürüstlük və şəffaflıq prinsiplərinin pozulması hesab olunur və tələbə bu pozuntuya görə universitetin müvafiq qaydalarına əsasən məsuliyyət daşıyır.

Eyni zamanda, GSİ tərəfindən yaradılan və ya təqdim olunan məlumatların düzgünlüyünün, etibarlılığının və obyektivliyinin yoxlanılmasına görə məsuliyyət tələbənin öz üzərinə düşür. GSİ tərəfindən təqdim olunan məlumatda faktla bağlı səhv, uydurma məlumat və ya istinad, yanlış nəticə və qərəzli məzmun olduqda, həmin məlumatın yoxlanılmadan tələbə tərəfindən təqdim edilən işə daxil edilməsi tələbəni məsuliyyətdən azad etmir. Tələbə istifadə etdiyi məlumatın məzmununa və təqdim etdiyi işin akademik dürüstlük, elmi etibarlılıq və fənnin tələblərinə uyğunluğuna görə məsuliyyət daşıyır.

İmtahanlar və müəllim tərəfindən müstəqil bilik və bacarıqların qiymətləndirilməsi məqsədilə müəyyən edilmiş tapşırıqlar zamanı GSİ alətlərindən istifadəyə yol verilmir. Dərs zamanı ayrı-ayrı tapşırıqlar üçün GSİ-dən istifadəyə xüsusi məhdudiyyət və ya qadağa tətbiq edilə bilər. Bu tədbirlər aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

1. Şifahi və ya yazılı xəbərdarlığın verilməsi
2. Tapşırığın yenidən təqdim edilməsi
3. Tapşırıq üzrə balın azaldılması və ya sıfırlanması (0 bal).

Süni intellekt alətlərindən istifadəyə icazə verilən hallar:

- Dil tarixinin əsas anlayışları: dilin tarixi inkişafı, dil dəyişmələri və tarixi-linqvistik proseslərlə bağlı anlayışların izahı və möhkəmləndirilməsi.
- Tarixi-linqvistik mətnlərin təhlili: qədim və orta dövr mətnlərinin leksik, fonetik, morfoloji və sintaktik xüsusiyyətlərinin araşdırılmasına köməkçi vasitə kimi istifadə.
- Etimoloji təhlil: sözlərin mənşəyi, tarixi inkişafı və müxtəlif dövrlərdəki formalarının araşdırılması.
- Fonetik dəyişmələr: dilin tarixi inkişafı prosesində baş vermiş səs dəyişmələrinin nümunələr üzərində təhlili.
- Leksik dəyişmələr: söz ehtiyatının tarixən dəyişməsi, arxaizmlər, alınma sözlər və yeni sözlərin formalaşmasının araşdırılması.
- Qrammatik dəyişmələr: müxtəlif tarixi mərhələlərdə morfoloji və sintaktik quruluşda baş verən dəyişikliklərin müqayisəli təhlili.
- Tarixi mənbələrlə iş: qədim yazılı abidələr və digər dilçilik mənbələri haqqında əlavə məlumatların əldə edilməsi və izahı.
- Müqayisəli təhlil: dilin müxtəlif tarixi mərhələlərinə aid nümunələrin müqayisə edilməsi və dil dəyişmələrinin müəyyənləşdirilməsi.
- Təkrar və özünüqiymətləndirmə: mövzular üzrə testlərin, sualların və əlavə çalışmaların hazırlanması.
- Tədqiqat üçün ilkin istiqamətləndirmə: mövzu üzrə açar sözlərin, tədqiqat suallarının və mümkün mənbə istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi.

Süni intellekt alətlərindən istifadəyə icazə verilməyən hallar:

- İmtahan və digər yazılı tapşırıqlar: tələbənin tarixi-linqvistik biliklərinin qiymətləndirildiyi zaman süni intellekt alətlərindən istifadə.
- Fərdi yazılı tapşırıqlar: tələbənin müstəqil bilik və analitik bacarığının yoxlanıldığı yazılı işlərin süni intellekt tərəfindən tam hazırlanması.
- Mətnlərin müstəqil təhlili: tələbənin tarixi mətnləri özü təhlil etməli olduğu qiymətləndirmə tapşırıqlarında süni intellektdən hazır cavab almaq.
- Etimoloji və tarixi-linqvistik təhlil üzrə qiymətləndirmə: tələbənin müstəqil araşdırma və nəticə çıxarma bacarığının yoxlanıldığı işlərdə süni intellektdən istifadə.
- Fərdi təqdimatlar: tələbənin mövzu üzrə öz biliklərini nümayiş etdirdiyi təqdimatların tam şəkildə süni intellekt tərəfindən hazırlanması.
- Müstəqil işlər: tələbənin özü tərəfindən aparılması nəzərdə tutulan tarixi-linqvistik araşdırmanın və nəticələrin süni intellektə tam həvalə edilməsi.
- Mənbələrin təqdim edilməsi: süni intellekt tərəfindən təklif olunan, lakin mövcudluğu və etibarlılığı yoxlanılmamış mənbələrin akademik işlərdə istifadə edilməsi.

	- Tarixi faktların yoxlanılmadan təqdim edilməsi: süni intellektin verdiyi məlumatların ilkin və elmi mənbələrlə müqayisə edilmədən işə daxil edilməsi. - Akademik dürüstlüyə zidd istifadə: süni intellekt tərəfindən hazırlanmış mətn, təhlil və nəticələrin tələbənin müstəqil işi kimi təqdim edilməsi.
--	--

Cədvəl

	Tarix	Fənnin mövzuları	Dərslik/Tapşırıqlar
1		Azərbaycan dilinin tarixi fənninin mövzusu haqqında məlumat. Qədim türk yazılı abidələri. Azərbaycan ədəbi dilinin dövrləri	T.H.AƏDT.Ih,s.16-35 T.H.AƏDT.Ih,s.71-105 Azərbaycan dilçiliyində ədəbi dilin fərqli dövrləşməsini araşdırmaq.
2		Təşəkkül dövrü:XIII əsrəqədərki mərhələ “Dədə Qorqud” kitabının dili	T.H.AƏDT.Ih,s.105131 “Bilgə xaqan” abidəsində isimləri seçmək T.H.AƏDT.Ih,s.157-163 “KDQ”un boylarından arxaizmləri seçmək
3		XIII əsr Azərbaycan ədəbi dili:Həsənoğlunun dili Qazi Bürhanəddinin dili XIII-XIV əsrlərdə lüğətlər	T.H.AƏDT.Ih,s.168-172 Həsənoğlunun və Qazi Bürhanəddinin qəzəllərindən birini dil baxımından təhlil etmək T.H.AƏDT.Ih,s.172-194 “İbn Mühənnə” lüğətindən feilləri seçmək
4		Nəsiminin dili XV-XVI əsr Azərbaycan ədəbi dili	T.H.AƏDT.Ih,s.194-229 Nəsiminin qəzəlini dil baxımından təhlil etmək T.H.AƏDT.Ih,s.230-273 Həbib və Kişvərinin qəzəllərindən birini dil baxımından təhlil etmək
5		Qurbaninin dili Azərbaycan ədəbi dilində Xətai mərhələsi	T.H.AƏDT.Ih,s.274-281 “Bənövşə” şeirini dil baxımından təhlil etmək T.H.AƏDT.Ih,s.281-287 Xətainin qəzəllərindən birini dil baxımından təhlil etmək
6		Ədəbi dil tarixində Füzuli mərhələsi Füzuli dilinin lüğət tərkibi	T.H.AƏDT.Ih,s.288-308 Füzulinin qəzəllərindən birini dil baxımından təhlil etmək T.H.AƏDT.Ih,s.308-334 Füzulinin qəzəllərindən leksik-semantik söz qruplarına aid sözləri seçmək
7		Milli ədəbi dilin yeni dövrü XVII-XVIII əsrlərdə ədəbi dil	T.H.AƏDT.Ih,s.380-392 “Şühədanamə”nin dilində arxaizmlər T.H.AƏDT.Ih,s.392-435 S.Təbrizi və Q.Təbrizinin qəzəllərindən birini dil baxımından təhlil etmək
8		Bədii üslubun yeni mərhələsi: Vaqifin dili Aralıq imtahanı	T.H.AƏDT.Ih,s.435-456 M.P.Vaqifin seirlərini dil baxımından təhlil etmək

9		Folklor-danışığı dilinin davamı:Zakirin dili Klassik-kitab dilinin davamı:Bakıxanovun dili	T.H.AƏDT.IIh,s.44-63 Zakirin şeirlərindən birini dil baxımından təhlil etmək T.H.AƏDT.IIh,s.63-71 Bakıxanovun dilində feillərin quruluşca növlərini təhlil etmək
10		M.F.Axundzadənin bədii dili Publisistik üslubun yaranması: “Əkinçi” qəzetinin dil xüsusiyyəti	T.H.AƏDT.IIh,s. 87-100 M.F. Axundzadənin komediyalarında işlənən sözləri mənşəyinə görə təhlil etmək T.H.AƏDT.IIh,s.105-1042 “Əkinçi” qəzetində işlənən terminlər.
11		XX əsrin əvvəllərində ədəbi dil “Molla Nəsrəddin” jurnalının dili	T.H.AƏDT.IIh,s.184-200 Fonetik normaya aid nümunələr seçmək T.H.AƏDT.IIh,s.201-217 M.Ə.Sabirin şeirlərindən birini dil baxımından təhlil etmək
12		“Füyuzat” jurnalının dili Əlifba məsələsi	T.H.AƏDT.IIh,s.217-225 “Füyuzat” jurnalının dil xüsusiyyətlərini yazmaq T.H.AƏDT.IIh,s.225-232
13		XX əsrin əvvəllərində ədəbi dilinin cənub qolu Norma və üslublar XX əsrin əvvəllərində ədəbi dilinin cənub qolu Norma və üslublar	T.H.AƏDT.IIh,s.232-252 M.Ə.Möcüzün şeirlərindən birini dil baxımından təhlil etmək T.H.AƏDT.IIh,s.252-262
14		Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti:dil siyasəti və ədəbi dil I Türkoloji qurultay	T.H.AƏDT.IIh,s.285-300 T.H.AƏDT.IIh,s.300-319 I Türkoloji qurultayda əsas məsələlər
15		Sovet dövrü Azərbaycan ədəbi dili Quiz	T.H.AƏDT.IIh,s.319-350 Sovet dövrü Azərbaycan ədəbi dilində yeni sözlərə aid nümunələr yazmaq
		Final imtahanı	